

România și marile puteri înaintea izbucnirii Primului război mondial și în timpul mării conflagrații

Hadrian GORUN¹

“Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

Abstract

Our communication is a brief analysis of Romania's relations with the two belligerent groups of the First World War, mainly with the Entente. Using several concepts belonging to the theory of international relations, we tried to highlight the guidelines of the Romanian foreign policy. The adopted conduct of foreign policy should have allowed the Kingdom of Romania to perform as an independent and respected actor in the international arena.

Keywords: Romania, World War I, politică externă, interes național, Great Powers

Comunicarea noastră se constituie într-o succintă analiză a raporturilor României cu cele două grupări beligerante din Primul război mondial, în principal cu Antanta. Uzitând de câteva concepte aparținând teoriei relațiilor internaționale, am încercat să evidențiem liniile directoare ale politicii externe românești. Conduita de politica externă adoptată trebuia să permită Regatului României să performeze ca actor independent și respectat în arena internațională.

Statele tind să își îndeplinească obiectivele de politică externă fie consolidându-și propriile capacități interne, fie aderând la sisteme de alianțe. De aceea, factorii de decizie responsabili de la București trebuiau să consolideze pregătirea armatei, preocupându-se deopotrivă de o înzestrare corespunzătoare cu materiale de război, armament și muniții. În condițiile participării la război, autoritățile române trebuiau să opteze în favoarea alianței militare care susținea realizarea interesului național al României. Interesul național implică perpetuarea ființei statale, protejarea integrității teritoriale a statului, precum și asigurarea și menținerea independenței statului, astfel încât acesta să se bucure de prestigiu pe scena internațională.² De asemenea, ca actori raționali ai relațiilor internaționale, statele desfășoară o politică menită să le maximizeze profiturile. Reprezentantii școlii realiste a relațiilor internaționale au definit interesul național în termeni de putere. În această ordine de idei, în concepția lui Hans Morgenthau, calitatea diplomației și pregătirea militară reprezintă elemente constitutive esențiale ale puterii naționale.³

În împrejurările internaționale complicate din anii primului război mondial, desăvârșirea interesului național românesc implica unirea Transilvaniei, a Banatului și a Bucovinei cu România. Chestiunea preluării Basarabiei nu se putea pune, întrucât ținutul românesc dintre Prut și Nistru era parte componentă a Imperiului Rus, iar Rusia făcea parte din Antanta. Revendicarea provinciei de dincolo de Prut s-ar fi tradus printr-un afront la adresa mării puteri de la Răsărit.

În timpul războaielor balcanice din 1912-1913, iar ulterior, atât în pragul izbucnirii războiului mondial, cât și în cursul mării conflagrații, Regatul României a acționat pentru a-și menține libertatea de mișcare. El și-a rezervat dreptul de a adopta cele mai importante decizii, fără

¹ Conferențiar univ. dr., Universitatea “Constantin Brâncuși” din Târgu -Jiu.

² Frederic Pearson, Martin Rochester, *International Relations*, New York, Mc. Graw-Hill, 1998, p. 177.

³ Vezi Hans Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Iași, Editura Polirom, 2007.

a fi influențat de presiunile diplomatice externe. După tratatul de pace de la București, din 10 august 1913, care a consfințit statutul României ca principal și cel mai important actor al regiunii balcanice, diplomația românească a militat pentru perpetuarea raporturilor de forțe existente și statornicirea unui status-quo teritorial în conformitate cu propriile interese. Putem afirma că în funcționarea balanței de putere din arealul balcanic și din Răsăritul Europei, România și-a asumat cu succes rolul de element ponderator (echilibrador), atât în cursul celui de al doilea conflict balcanic, cât și în timpul războiului mondial. În 1913, intervenția României a fost decisivă, iar părăsirea neutralității temporare și intervenția în război, în august 1916, va aduce Antantei un surplus militar și demografic în competiția cu preopinentul și îi va înlesni efortul de război, determinând deplasarea unor trupe dinspre vest către frontul răsăritean.

Antanta a uzitat de mecanisme specifice pentru a stabili o balanță de putere favorabilă în competiția pentru supremație cu alianța rivală. Bunăoară, pentru a slăbi tabăra Puterilor Centrale, ea a adoptat principiul divide et impera, căutând atragerea statelor neutre care gravitau în orbita Germaniei și a aliaților ei, precum România, Italia, Bulgaria și Grecia. O altă modalitate proiectată de Tripla Înțelegere pentru a institui și menține o balanță de putere conformă cu propriile interese a constat în *principiul compensațiilor*.¹ Principiul compensațiilor teritoriale multiple între statele balcanice era menit să stea la temelia unui nou bloc balcanic, după modelul alianței care existase în timpul primului război balcanic și reușise să înfrângă Imperiul Otoman. De această dată, blocul balcanic constituit sub patronajul Antantei urma să încorporeze, dacă ar fi fost posibil, inclusiv Turcia. Odată constituită respectiva asociație de state, România, Bulgaria, Grecia și Turcia ar fi intervenit în război de partea Triplei Înțelegeri. Însă, condiția sine qua non pentru realizarea acestui deziderat era ca statele destinate să facă parte din alianță să procedeze la concesiile teritoriale reciproce. În opinia ministrului plenipotențiar al României la Paris, Alexandru Emil Lahovari, era recomandabil ca guvernul român să declare că era dispus să retrocedeze Bulgariei Dobrogea sudică (Cadrilaterul). Grecia avea să accepte să cedeze bulgarilor Cavalla, iar Serbia urma să renunțe la o parte din Macedonia. În contrapartidă, România ar fi fost îndreptățită să primească Transilvania, Grecia cea mai mare parte din Epir, iar Serbia, Bosnia și Herțegovina². Proiectul recreării blocului balcanic a fost sortit eșecului, întrucât interesul național al fiecărui stat din regiune a prevalat atât asupra interesului sistemului reprezentat de spațiul balcanic, cât și asupra interesului sistemului, reprezentat de gruparea militară a Antantei.

Dintre puterile ce alcătuiau Tripla Înțelegere, Franța își dorea cu cea mai mare ardoare intrarea României în război. Atât România, cât și Franța aveau năzuințe teritoriale, Franța în ceea ce privește Alsacia și Lorena, România referitoare la Transilvania, Banat și Bucovina. Similaritatea aspirațiilor celor două surori latine va conduce, în cele din urmă, la apropierea definitivă franco-română. Dacă Franța reprezenta o mare putere, cel mai important actor statal membru al Antantei, cu o mare putere de decizie la nivelul alianței, România era percepută de către cele două tabere beligerante rivale doar ca un pion- ce e drept dispunând de o poziție cheie- pe tabla de șah europeană. Chiar dacă, în principiu, Regatul României nu se putea manifesta ca un jucător

¹ Hadrian Gorun, „Considerations on Romanian-Russian and Romanian-Bulgarian Relations at the Beginning of the World War I. A few Romanian and French Documentary Evidence”, in *Analele Universității Craiova. Seria Istorie*, An XIX, nr. 1/ 2014, pp. 71-76.

² Archives du Ministère des Affaires Etrangères Français (A. M. A. E. F.), Série Guerre, Sous-Série Roumanie, D. 337, f. 19.

geostrategic activ, cel puțin reprezenta un important pivot geopolitic¹ în Europa de Sud-Est și în Balcani.

În general, punctele de vedere ale Franței și ale Marii Britanii au coincis cu privire la necesitatea atragerii României pentru consolidarea alianței. În schimb, Rusia tindea să pună mai presus de interesul coaliției propriile obiective expansioniste și eventual, să subordoneze scopurilor personale intrarea în acțiune a Regatului Român.

România a urmărit mereu să își conserve libertatea de mișcare în timpul tratatelor cu Antanta, Puterile Centrale și țările balcanice. Autoritățile române doreau să stabilească ele însele prioritățile de politică externă ale țării, fără imixtiunea altor puteri.

Regatul României a desfășurat o politică similară atunci când, în 1915, a solicitat statelor Antantei garanții certe privind dobândirea teritoriilor românești incorporate dublei monarhii austro-ungare și frontierele aferente. În această chestiune, s-au ciocnit adesea punctele de vedere divergente ale românilor și ale rușilor.² Franța a jucat cu succes un dificil rol de mediator, conciliind deseori pozițiile divergente ale Bucureștiului și ale Petrogradului, astfel încât Rusia a fost constrânsă finalmente, nu fără regrete, să accepte doleanțele teritoriale ale României.

În veacul al XIX-lea, la începutul secolului al XX-lea și în cursul Primului Război mondial, Rusia și-a arogat calitatea de protector al popoarelor ortodoxe din regiunea balcanică. Sub acest statut autoasumat se ascundeau de fapt tendințele sale hegemonice. Principalul obiectiv de război al Imperiului rus era dominația asupra Strâmtoarelor Bosfor și Dardanele și a orașului Constantinopol. În 1915, România considera necesar, pentru apărarea intereselor sale vitale, să se opună Rusiei în marșul ei spre Strâmtoare. Mai mult, la București se răspândise știrea că Rusia, în urma unei presupuse înțelegeri cu Anglia privind Strâmtoarele, ar urma să obțină întregul Bosfor, împreună cu Constantinopolul. Dardanelele ar fi devenit neutre. Mai târziu, autoritățile române au aflat că Imperiului Romanovilor i-ar fi fost făgăduită doar partea de nord a Bosforului, iar Constantinopolul urma să devină neutru, cea ce a mai temperat spiritele.³ Scopurile de război ale Imperiului țarist erau percepute la București ca o amenințare pentru suveranitatea și integritatea teritorială a țării. Este și motivul pentru care la sfârșitul lui 1915, guvernul regal s-a opus categoric tranzitării teritoriului românesc de către o armată rusă care să acorde ajutor sârbilor⁴, considerând că o permisiune ar fi oferit rușilor prilejul de a leza integritatea teritorială a țării.

Guvernul român s-a străduit să păstreze secretul asupra negocierilor purtate pentru aderarea la Antantă, pentru a nu trezi susceptibilitățile grupării rivale și a evita să se expună unui atac din partea Puterilor Centrale. Din rațiuni tactice, statul român a procedat la semnarea unui acord comercial cu Germania.

Antanta și România percepeau în mod diferit necesitatea implicării în acțiune a celei din urmă. De pildă, Tripla Înțelegere avea nevoie de aportul României în funcție de situația sa de pe front. România însă era obligată să desăvârșească pregătirea armatei și să completeze înzestrarea cu materiale de război și muniții. Aceasta este una dintre rațiunile pentru care nu s-a angajat în luptă nici în mai 1915 atunci când Italia a semnat protocolul de la Londra cu Antanta. Autoritățile române au dat dovadă de indiscutabil tact diplomatic și politic atunci când au desfășurat ultimele

¹ Conceptele de „pivoți geopolitici” și „jucători geostrategici” au fost utilizate de Zbigniew Brzezinski. Vezi Z. Brzezinski, *Marea tablă de șah. Geopolitica lumii secolului XX*, București, 2000, Editura Univers Enciclopedic, pp. 53-69.

² Hadrian Gorun, „Les pourparlers russo-roumains de 1915 au sujet des futures frontières de la Roumanie”, in *Transylvanian Review*, vol. XVI, no. 1, Spring 2007, pp. 93 - 112

³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (A. N. I. C.), Fond Diamandi, D. 29, f.11.

⁴ A. M. A. E. F., *Guerre, Roumanie*, D. 353, f. 171.

tratative pentru stabilirea detaliilor legate de semnarea convențiilor politice și militare cu Antanta. Puterile alianței au recunoscut dreptul României de a alătura la statul național Transilvania, Banatul și Bucovina. Datorită insistențelor române, Convenția politică a prevăzut obligația semnatarilor de a încheia pacea generală sau separată numai împreună și simultan. De asemenea, România și-a câștigat dreptul de a fi tratată pe picior de egalitate cu Marile Puteri cu prilejul preliminarilor, al negocierii păcii și la conferința generală de pace. Cu toate aceste făgăduințe și a altora, chiar înainte ca alianța să fi fost parafată, Rusia a izbutit să obțină în secret consimțământul Franței legat de reexaminarea la o dată ulterioară a angajamentelor luate față de România și rezervarea puterii de decizie în această chestiune.¹ Marile Puteri nu erau dispuse mereu să respecte angajamentele asumate față de statele mici și să țină seama de aspirațiile legitime ale acestora.

Aliații nu și-au onorat unele dintre obligațiile asumate prin cele două Convenții, politică și militară, iar situația României va deveni foarte dificilă la sfârșitul anului 1916. Între măsurile României prin care a tins să își păstreze independența de decizie în relațiile cu marile puteri în Primul Război mondial, este demn de consemnat refuzul propunerii ruse cu privire la reorganizarea armatei române în partea de sud a Rusiei, precum și respingerea oricărei tendințe a rușilor de a-și subordona armata română în cursul cooperării militare, oricum presărată de momente de neînțelegeri și dispute.²

Regele și guvernul român au făcut tot ce le-a stat în putință să continue lupta împotriva Puterilor Centrale la sfârșitul anului 1917 și la începutul lui 1918, dar factori externi, independenți de voința lor, precum încheierea armistițiului și a păcii de la Brest-Litovsk de către Rusia sovietică și invadarea Ucrainei de către trupele Puterilor Centrale, care până atunci servise drept zonă-tampon pentru România, au făcut de neconceput orice rezistență. Cu toate acestea, chiar dacă continuarea luptei armate însemna un act de sinucidere în condițiile date, statele aliate, Franța, Anglia, Italia și S. U. A. au exercitat presiuni în favoarea menținerii beligeranței. Încheierea preliminarilor de pace de la Buftea din 20 februarie/ 5 martie și a păcii cu Puterile Centrale de la București din 24 aprilie/ 7 mai 1918 au oferit puterilor Antantei un pretext pentru a se debarasa de obligațiile asumate prin convenția politică din august 1916. Este adevărat că România încălcase articolul referitor la pacea separată, dar Marile Puteri nu au ținut seama de situația sa critică. Puterile aliate nu au acordat circumstanțe atenuante în condițiile în care România și-a respectat cele mai multe obligații, în vreme ce Antanta le-a eludat pe ale sale. Însă prin reintrarea în război din 10 noiembrie 1918, România a făcut în final parte din tabăra învingătoare și și-a redobândit dreptul de a se bucura de cele făgăduite în august 1916.³

¹ G. E. Torrey, “The Years of Engagement, 1916-1918”, in *Romania and World War I*, Iași, Oxford, Portland, Center for Romanian Studies, p. 213.

² Vezi H. Gorun, *Relații politico-diplomatice și militare ale României cu Franța în primul război mondial*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2009, pp. 116-208.

³ *Ibidem*, p. 229-302.